

NOMS PROPIS

EScriptors I ARTISTES

J.V. Foix

FUNDACIÓ
J.V. FOIX

Edicions 62
Barcelona

J. V. Foix

Noms propis

Escriptors i artistes

Edicions 62

Barcelona

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Primera edició: gener del 2020

© Hereus de J. V. Foix, 2019

© dels textos de Robert Gerhard reproduïts en apèndix:
Hereus de Robert Gerhard, 2019

© del text de Joan Miró reproduït en apèndix:
Successió Miró, C. B., 2019

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.
Av. Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona.
www.edicions62.cat
info@edicions62.cat

Compost a Moelmo, scp

Dipòsit legal: B. 25.317-2019
ISBN: 978-84-297-7822-9

Taula

Justificació editorial, 13.

I. ESCRIPTORS

Ramon Llull

¿Un monument a Ramon Llull?, 21. — Presència de Llull, 23. — Naixença (Llull), pre-Renaixença (Aribau) i Renaixença (Verdaguer) catalanes, 25. — Llull, 26. — Contactes: Llull i el Neoromanticisme, 28. — Ramon Llull i la Renaixença, 32. — Una commemoració durable, 34. — Llull, campió universal de la Unitat, 36. — Bibliografia lul·liana, 39. — Un llibre de J. Sebastià Pons sobre Ramon Llull, 41. — D'alguns excessos i, després, de Llull, 43. — Les vostres mans, Ramon..., 46. — El poeta Llull, 47. — No oblideu Llull en les vostres lectures, 48. — Clausura del centenari lul·lià, 50. — L'home total en Llull, 52. — Quatre noms, 54. — Ramon Llull en edicions de Barcelona, 55.

Jacint Verdaguer

Verdaguer, 58. — La prosa de Verdaguer, 59. — Record a Verdaguer en les grans diades d'abril, 66.

Joan Maragall

Maragall vist des d'un altre angle poètic, 70.

Miquel d'Esplugues

La pàtria terrenal, 83.

Joan Llongueras

Les cançons de Nadal, de Joan Llongueras, 90.

Josep Carner

Josep Carner i el meu temps, 92.

Josep Sebastià Pons

Fragment d'un estudi, 109. — En la mort del poeta Josep Sebastià Pons, 110.

Lluís Bertran i Pijoan

En el límit d'or: Poemes, de L. Bertran i Pijoan, 113.

Carles Riba

Carles Riba i els meus contemporanis, 117. — El català d'En Riba, 124. — Homenatge a Carles Riba, 131.

Joaquim Folguera

Tribut a Joaquim Folguera, 149. — Joaquim Folguera, 152. — El poeta Joaquim Folguera, 153.

Josep Maria de Sagarra

Pròleg a *All i salobre*, 157.

Joan Salvat-Papasseit

Lletra a En Joan Salvat-Papasseit, 166.

Ferran Soldevila

Confiats i fiats, 176.

Agustí Esclasans

Primer llibre del sistema, 180. — N'Agustí Esclasans en el meu diari, 181.

Josep Pla

Llenguatge i poesia en l'obra d'En Josep Pla, 183.

Josep Carbonell

Prefaci a «*Monitor*» i el discurs d'En Francesc Cambó, 190.

Carles Sindreu

[Colofó a *Darrera el vidre*], 193.

Xavier Benguerel

Carta-prefaci a *Relacions*, 194.

Josep Martí Farreras

Fòssil? O fòssils?, 197.

Jaume Vicens Vives

De les «Cartes a En Vicenç Xatard», 198.

Gabriel Ferrater

Una tarda de diumenge amb En Ferrater, 202.

Joan Fuster

Pròleg a *Terra en la boca*, 205.

Enric Badosa

Pròleg a *Más allá del viento*, 208.

Albert Manent

Pròleg a *La nostra nit*, 212.

Ramon Comas

Lletra-prefaci a *Les paraules no basten*, 215.

II. ARTISTES

Francisco de Goya

Goya, 221.

Pablo Picasso

¿Què serà l'exposició Picasso?, 225. — Un dibuix que té vuit dies, 228. — *Picasso, 1930-1935*, 230.

Giorgio de Chirico

Chirico, 233.

Josep Gausachs

Gausachs, 235. — Gausachs, pintor, 236. — Els «nus» d'En Gausachs, 236. — Cartes a Vicenç Xatard, 238. — [Notes i simulacres], 239.

Joan Miró

[Miró, el pessebrista astral], 241. — ¿Escola catalana? (II), 243. — La pintura de Joan Miró, 244. — Joan Miró, 1918: En el natalici de Joan Miró, 246.

Josep Obiols

Obiols, o el pudor, 256. — Josep Obiols, o el català, 257. — L'Obiols, o el que hem perdut, 259. — L'alta i modesta figura de Josep Obiols, 260.

Àngel Planells

[Les idees i els esdeveniments], 268.

Salvador Dalí

Dalí, segons Crével, 269. — Dalí, col·lectivista, 271. — ¿Escola catalana? (I), 271. — Temps antics: Dalí, 272. — Dalí de Port Lligat, 274. — La «irracionalitat concreta», 280.

APÈNDIX: *Ariel*. Un ballet

Nota, 287.

ROBERT GERHARD, JOAN MIRÓ, J. V. FOIX

Ariel: Música, maquetes e idees para un ballet, 289.

I

ESCRIPTORS

Ramon Llull

¿UN MONUMENT A RAMON LLULL?

Miquel Ferrà, des d'aquesta mateixa plana, ha dit exactament allò que calia a propòsit de l'homenatge plàstic que les terres de llengua catalana deuen a Ramon Llull. Llur capitalitat, Barcelona, no té encara, en escaure's el setè centenari de la naixença del nostre primer gran poeta, un monument de pedra que assenyali al transeünt la permanència en el record del nom d'un dels nostres pocs valors universals.

(Millor!, diuen, Aquest, Aquell i El de Més Enllà. Millor!, responem a cor tots els catalans a qui la majoria de monuments aixecats a la memòria d'Algú en aquesta Barcelona sotmesa a la dictadura dels urbanicides ens sembla no pas un homenatge, ans una ofensa. Però, ¿i si, en un moment de seny, ens poséssim d'acord perquè aquest monument proposat per commemorar el centenari lul·lià fos aquella «noble estàtua» a la qual han al·ludit en poc temps no solament En Ferrà ans també N'Avinyó, En Segarra i N'Alós?)

Els poetes, que, entre nosaltres, són els qui més deuen a Ramon Llull, podrien ésser cridats, tant com els artistes, a triar l'indret més escaient per a erigir-hi l'estàtua i àdhuc hom els podria atorgar un lloc entre els ciutadans nomenats per a seleccionar els projectes escultòrics.

Personalment he pogut constatar en pocs dies de diferència com la figura de Llull guarda als ulls de molts les seves proporcions, i com la seva obra interessa com una obra d'actualitat vivent.

No és pas que jo, personalment, cregui que un monument urbà sigui el millor homenatge a un home il·lustre. Tots els tòpics favorables a «la lectura de les seves obres», a «escoltar la veu del seu missatge», a «propagar les seves doctrines», a «seguir el seu exemple» són vàlids. Per a un homenatge plàstic a Ramon Llull en escaure's el seu setè centenari em sembla no solament oportú sinó que crec que si Catalunya no visqués tan estranyament absent d'ella mateixa, el monument a Ramon Llull estaria a hores d'ara a punt d'inaugurar-se.

De Llull hom en diu molt de bé. Però... d'esma. Per a molts de catalans és una figura gairebé mítica. Alguns romàntics del catolicisme l'han fet actual darrerament a França, i els surrealistes, desentenent-se del cristianisme fonamental de l'obra de Llull, l'han posat a la llista dels autors herètics que aconsellen de llegir. (Molts recordareu el somni legendari: Llull, adormit al peu d'un arbre, va tenir un dia un somni. Li va semblar que veia damunt les fulles caràcters de lletra turcs i àrabs. Segons Llull —o la llegenda—, això era una revelació del cel. ¿No deu ser aquesta «mística» de la revelació que haurà suggerit als irrealistes francesos —Max Jacob, Breton— d'incloure Llull entre els seus?)

Segui quin sigui, però, el criteri que mereixi, per exemple, Llull filòsof, el seu nom és una rèplica als clerics defensors del quietisme intel·lectualista. Ningú com Llull no ha «intervengut» fins al martiri. Em deia fa poc un entusiasta de Benda que Llull no fou mai un intel·lectual, i que sempre, àdhuc en l'*Ars Magna*, fou un poeta. ¿Per què rebutjar-ho?

M'he apartat una mica del tema d'aquest article la intenció del qual, per ventura també de poeta, és proposar que hom prengui en consideració el meu punt de vista particular favorable a l'acceptació del monument que en ple carrer del

Bisbe, i a costat mateix del Palau de la Generalitat, la Dictadura destinava a no sé quins «màrtirs».

El lloc és el més escaient de la ciutat: l'arquitectura, discretíssima. Basta només triar els escultors per al bust o estàtua i per als relleus. Això permetrà enllestir el monument aquest mateix any, que és, si fa no fa, el del centenari.

¿Em farà costat ningú?

[*La Publicitat*, 2-IV-1933]

PRESÈNCIA DE LLULL

¿Hi ha un «retorn» a Llull? La commemoració del centenari de la seva naixença ha permès de constatar la presència, àdhuc dins nuclis culturals modestos i de poc abast territorial, de solitaris fervorosos d'aquesta gran figura que no és de la Renaixença sinó de la Naixença catalana. Solitaris d'avui, això és, joves sensibilitats en les quals la lectura d'algunes de les obres del primer poeta català ha desvetllat un interès, que seria absurd de desapropiar, pel genial polígraf. Per l'home i pel poeta.

La Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya ha estat oportuníssima a tenir cura dels actes universitaris del centenari lul·lià, per tal com hi ha interessat un nombre de jove-níssims fervorosos de la cultura catalana, escàs si tan exigents som, però molt útil si els qui tenen compte d'endegar les vocacions novelles no menyspreen aquests símptomes d'una alba que neix. La conferència de dijous d'un lul·lista tan assenyalat com mossèn Salvador Galmés, interessantíssima sota diversos aspectes, m'ha renovat l'esperança en la possibilitat de realització d'un projecte, gairebé d'una dèria, que vaig exposar des del vell *Monitor*, ben inútilment, ai las!

Creia jo aleshores, que tenia fresca la lectura d'algunes obres de Llull a la Biblioteca de la Universitat, que la imponent figura de l'autor de l'*Arbre de Ciència* i del *Llibre d'Amic e Amat* podia cobrir amb la seva ombra un exèrcit de joves estudiosos que volguessin especialitzar-se en la coneixença i en l'exposició dels múltiples aspectes de la seva vida i de la seva obra. Ho creia tan ingènuament que vaig proposar la fundació d'un Institut d'Estudis Lullians, amb seu a Barcelona, de vida prou folgada perquè els seus components poguessin reivindicar aviat, d'una manera prou espectacular per a interessar-s'hi els homes de cultura, la humanitat i la universalitat de Llull. Recordo que en la vida i en l'obra de Llull trobàvem els amics redactors d'aquella publicació gairebé clandestina temes d'especialització per a més d'una cinquantena d'estudiosos, i les havíem assenyalades.

Galmés, en la seva conferència, ha renovat, amb més coneixença de l'obra que nosaltres, aquesta crida al jovent universitari. Tots els meus vots són perquè sigui escoltat. Llull és més actual que molts escriptors d'avui que han aconseguit un nom universal. La seva ambició d'unitat a què m'he volgut referir darrerament, el seu temperament de gran polític, el seu lirisme, les seves intuïcions genials i, sobretot, l'home, permeten, al meu entendre, de centrar la figura de Llull.

L'estudi de Llull —i com més és llegit més hi convé hom— donaria a la nostra cultura un punt de referència universal.

No és pas un article de diari destinat a exposar les gairebé infinites suggerències de l'obra literària de Llull i del seu valor humà i actual. En canvi, és ben adequat per a subratllar la crida de Salvador Galmés a la joventut universitària. Cal tenir present, i m'he complagut a repetir-ho sovint aquests darrers

temps, que les idees fonamentals del catalanisme universalista tenen el seu exponent a partir del segle tretze.

Galmés em permet, doncs, de renovar la meua dèria de minyó: un Institut d'Estudis Lul·lians afavoriria ràpidament la coneixença d'aquest geni de la nostra literatura. Ortodoxos i heterodoxos de la seva doctrina, de la seva filosofia, de la seva lírica, tindrien un nom autòcton a qui referir-se en llur apostolat o en llurs controvèrsies. La presència de Llull és ja una política.

[*La Publicitat*, 28-IV-1933]

NAIXENÇA (LLULL), PRE-RENAIXENÇA (ARIBAU) I RENAIXENÇA (VERDAGUER) CATALANES

El conferenciant establí, en començar, un esquema de geografia històrica de la nostra literatura des del segle ix per assenyalar-hi els moments cabdals i els noms i les obres més característics. Per a ell, Aribau i el grup dels novotrobadors pertanyen —tot i acceptar la denominació corrent— a la pre-Renaixença de la mateixa manera que els poetes catalano-provençals anteriors a Llull representen la pre-Naixença. J. V. Foix exposà, en síntesi ràpida, l'evolució de la nostra literatura a partir de Llull fins a Bernat Metge i d'aquest al Rector de Vallfogona, ascendència i descendència de les nostres lletres —i a partir d'Aribau-Verdaguer fins a Carles Riba i Sànchez-Juan.

Un cop establert aquest esquema d'història literària, reculà a Ramon Llull, a l'exposició de la vida i de l'obra del qual dedicà gairebé la major part de la seva conferència. De Llull considerà l'home, el polític i el poeta. Exposà punts de vista molt personals sobre la posició de Llull en molts aspectes,

poc estudiats pels catalans, de la seva activitat política (de política religiosa, puix que, per a J. V. Foix, Ramon Llull fou, ultra el primer poeta català, el primer temperament polític extraguerrer de la nostra aparició nacional: un polític absorbit per la idea d'unitat en Déu que parangonà a la seva idea d'unitat territorial dels grans conquistadors) i de la seva activitat literària.

Glossà alguns paràgrafs de la *Doctrina pueril* que afecten certes apreciacions socials avui molt actuals i llegí, tot comentant-los, alguns fragments del *Llibre d'Amic e Amat*, que el conferenciant considerà com a petits poemes en prosa semblants als d'alguns poetes d'avui anomenats d'avançada. Remarcà, sobretot, que, contra el parer del major nombre, Llull fou, en la seva activitat social, un realista.

Establí, encara, com Llull s'avançà, en diversos aspectes, a certes descobertes actuals.

Acabà per exposar el seu punt de vista particular —digué— segons el qual per l'estudi i per la coneixença de Llull pels catalans, la nostra literatura s'alliberarà de moltes dependències exteriors, puix que el seu nom i la seva obra són un punt de referència excepcional, amb l'avantatge del seu universalisme, que justifica, per dir-ho així, la primàcia ideològica del catalanisme per damunt la majoria dels moviments nacionalistes reaccionaris i exclusivistes.

[*La Publicitat*, 4-v-1933. Resum de la conferència donada a Canet de Mar el 31-iv-1933]

LLULL

Per la seva vida, per les seves idees i no pas per haver escrit, per exemple, el capítol 79 de *Doctrina pueril* («De les arts mecà-

niques»), Llull fou, i resta, l'antiburgès. Els seus ideals de contemplació foren sempre voluntat d'acció. Els seus dos anys d'estada a Miramar foren els anys de biblioteca que han precedit l'actuació dels grans revolucionaris.

Passió d'unitat i passió d'amor. Com tots els grans poetes. La seva acuitat, però, és la dels polítics excepcionals. La seva concepció de la Catolicitat s'oposa a la interpretació local dels catòlics nacionals d'avui. La seva condició de gran poeta no s'oposa, en canvi, a la de gran polític (de la Ciutat de Déu). Llull fou, i resta, l'anti-Richelieu.

Passió d'unitat i folia de veritat. També, com tots els grans poetes, qui ama la unitat ama l'ordre. Un ordre teològic, però endolcit per les més bigarrades follies d'amor. Tant que s'hi desassembla i tant que s'hi assembla: Dant. Però qui ama la seva realitat individual amb tots els seus desvaris, amb totes les seves metamorfosis —perdoneu l'expressió— «metafísiques», és presa de les tres grans passions: Veritat, Unitat i Catolicitat. Els seus trasbalsos d'amor il·luminen la realitat de clarors celestes. Per això, quan proposa, encerta, i li diuen, a Roma, foll; quan vol persuadir, l'apedreguen; quan estén els braços en abraçada universal d'amor, el titllen, encara, de foll. Divina folia feta de plors d'amor i de rigidesa mental!

Ningú no pot comprendre Llull millor que la joventut espiritualista d'avui. Als drets de l'home oposa els de la Veritat; a les gaubances materials, les de l'esperit; al transitori, l'universal; a la quietud burgesa, la passió vivent; a la inquietud decadent, la certitud. A l'ordre del món material i materialista, Llull és l'anticapital. El de Marx, o els seus, i l'altre...

L'ordre pel qual llanguí Llull refusa la jerarquia. Déu com a centre —l'Amor Infinit— i la Comunitat. Dins aquest Comunisme espiritual, cada ésser rema amb la seva pròpia guspira en una sola flama d'amor. La unitat dels éssers és perfecta i diríeu que per a Llull el nostre planeta és Natura amb animals i plantes, l'home com a combustible, una llàntia encesa sota el nostre cel nocturn a la glòria eterna del Creador.

El millor poema escrit en català és, ara per ara, el *Llibre d'Amic e Amat*. Sospirs, llàgrimes i llanguiments: heus ací el ritme. Per a la «rima» un doll de mots ordenats dins la més pura ortodòxia literària. Cada mot té la dolcesa d'un plor damunt de coixins immaterials. Com en els més bells dels estols els mots perden tot el llast i floten damunt les planes del llibre com els més torbadors dels vegetals aquàtics.

Per «vies sensuais i per carrers intel·lectuals» Llull cercà l'Amat i el trobà. Cercà l'amor i en morí. Tots els camins foren per a Llull transitables, i pedres i rostolls foren per a ell immenses vies asfaltades damunt les quals els estels reflectien immortals calligrames arboris.

[*La Publicitat*, 10-XII-1933]

CONTACTES: LLULL I EL NEOROMANTICISME

Vénen uns i us diuen: poesia és mitjà de coneixença. Entre l'hora negra que llença al peu d'unes portes absurdes badades de cara a una platja sense fi estels fòssils i les passions del nostre esperit la penetració és recíproca. L'arbre que espolsa la seva cendra al fons d'un barranc mòrbid, el pal moribund en una desfeta heroica de veles, la pedra fàl·lica allargassant la

seva ombra damunt el vellut nocturn d'un estany inert, són només la materialització dels nostres desigs. Arbre, pal de navili i cavall-bernat assenyalen pertot la nostra presència. Llur ombra és la nostra, i llur vida, lligada a la nostra, és fugaç com el rastre fosforescent dels estels erràtics. El misteri de la vida és el nostre propi misteri i la carència de realitat és assenyallada per la nostra absència. Són els romàntics. La natura és llur pròpia projecció. ¿I en Llull?

Vénen uns altres i diuen: la poesia és mitjà de coneixença metafísica. L'arbre és un mast de forma fàl·lica que la nostra voluntat deïfica. Entre nosaltres i aquest monstre erigit al mig d'un oceà sòlid s'estableix un duel perenne. L'home és vençut per la seva malenconia. Errabund, eleva a símbols de coneixença els mots inconnexos que barbotegen la seva desfeta.

Escolteu encara uns altres: el món exterior, precari, és una deformació dels mons efectius que viuen en la realitat dels nostres somnis. També per a ells, la poesia és un instrument de coneixença. Arbre, pal i fal·lus són les peces mortes del joc suprem que es debat en la realitat màgica del somni. La veritable coneixença poètica és obtinguda en el risc de l'aventura dels paisatges hipnagògics dels quals el paisatge material és un rebuig. Turistes en una contrada mesozoica, refusen tot ordre exterior que no simbolitzi llur desordre.

Per als primers el cor de la natura bat amb llur propi cor; per als altres, romàntics d'un racionalisme que projecta només l'ombra d'ombres pretèrites, clàssics d'un passat, la natura és el símbol ocult d'una bellesa morta. Per als darrers, «coneixem en cloure els ulls».

[...]

Per a tots aquests romàntics, entre els quals —¿per què no m'hi puc atrevir?— situo els neoclàssics, el món exterior és la còpia mal reeixida d'una realitat pretèrita.

Entre aquestes tres categories de poetes romàntics que cerquen la imatge del món i la seva coneixença per una fusió entre el subjectiu i l'objectiu, per una discòrdia entre llur imatge de la realitat i el real fatídic o per la negació radical del món exterior i pel risc de l'aventura pels corriols subterranis del somni, hom propugna altres mitjans de descoberta poètica. Tots ells, però, són antipositivistes. O es mouen entre formes tot perseguint els fantasmes abstractes i els simulacres de cossos i volums, o llangueixen presoners d'aquestes formes per tal d'esdevenir ells mateixos un fantasma reflex, o neguen la corporeïtat dels volums per a refer la vida en les solituds metafísiques dels símbols. Cadascun d'ells, presoner de l'efímer, viu en la desesperança d'eternitzar les beutats moridores. A llur manera, tots han viscut la nit de Pascal.

Llull, com tots els místics, ha tingut també la seva nit. Però els braços del Crucificat no foren per a ell una negació, ans una afirmació. D'ací el profund realisme del seu apostolat de convers, la seva passió de cristià per al qual són albiradors els senyals d'un amor etern.

[...]

Allò que per als romàntics, materialistes o creients, és la Nit, per a Llull és l'Alba.

Els neoromàntics cristians d'avui, en llur oposició a l'espiritualisme materialista dels neoromàntics vagarosos en una irrealitat poblada d'absències, accepten el món exterior no pas amb la concupiscència carnal dels positivistes ni la possessió incontinent dels folls d'intel·ligència, ans com una dolça prometença. Els ulls dels homes no reflecteixen ja pèlags antediluvians, ans realitats futures. En Llull, els ocells del Paradís assagen llur veu a les gorges dels ocells terrestres i el brogit del fullam i de la fontana és l'eco diví dels brogits celestials. Quan l'Amat és present, la natura resta il·luminada amb resplendors eternes.

En el *Llibre d'Amic e Amat* la poesia és no solament un mitjà de descoberta, sinó que en els moments de més puresa lírica ho és de possessió.

Aquests contactes entre les prosas de Llull i la poesia dels neoromànics cristians d'avui, llevat la novetat fràgil de les imatges, són freqüents. Amb un guany de puresa i d'innocència i, ¿qui en dubta?, d'eternitat i de classicisme a favor de Llull.

[...]

Dels dos corrents moderns neoromànics —per a distingir-los del corrent classicista amb representants il·lustres, per als quals la poesia és el miracle de la forma en tant que ordena lliurement la natura sense sotmetre-s'hi—, l'un acaba amb el superrealisme, negació total de la vida exterior i exaltació del quimèric i, en el fons, determinista; l'altre, cristià, accepta les dades de la natura (com els poetes japonesos) per establir-hi un ordre espiritual amb la convicció que la imatge de l'home, creada a imatge de Déu, es troba en la seva identitat metafísica. És el sobrenaturalisme. És ací on, al meu entendre, s'estableix el contacte de Llull amb els poetes cristians d'ara. (Crec oportú d'esmentar Sánchez-Juan.)

[...]

Fa anys que al *Mercure de France* un assagista, Raymond Clauzel, definia el sobrenaturalisme com el mitjà eurítmic d'humanitzar, per virtut de les realitzacions estètiques, poesia i plàstica, les clarors divines que il·luminen el món desèrtic. ¿Qui com Llull s'adapta a aquesta concepció de l'art eurítmic? En el *Llibre d'Amic e Amat* la frase rítmica es mou en una cadència, permeteu l'expressió, moderníssima.

Entorn del pern representat pel classicisme positivista giren en formació les dues ales de poetes avui. En l'una, submergit en un pèlag viscos i negre, mil braços s'aixequen èrtics tot

reclamant un missatge del paradís dels fantasmes, mentre una folla corrua de cavalls negres abandona llur testa decapitada en les misterioses xarxes incandescentes que empresonen els homes. En l'altra, submergits en pèlag d'amor, mil cors s'obren amb la fretura d'heure les múltiples clarors divines que reflecteixen les fulles dels arbres, les fontanes de la vall, els ocells de la selva i els ulls dels homes. Els uns clamen desesperats l'adveniment de la màgia de l'ocult; els altres, esperançats, saluden en la natura la presència de la màgia divina.

[*La Publicitat*, 2 I-XII-1933. Extrets d'una conferència donada amb motiu del setè centenari de la naixença de Lluï]

RAMON LLULL I LA RENAIXENÇA

I.

Precedí l'entrada al tema una curta divagació, molt literària, entorn de la posició multifront de l'escriptor català d'avui fidel als seus principis literaris i, a la vegada, a la causa del catalanisme espiritual i a la de l'unilingüisme que Foix considera essencial.

Establí, a continuació, un esquema «geogràfic» de la nostra història literària, damunt el qual exposà la seva apreciació personal sobre el ritme ondulatori de la seva naixença (Lluï) i decadència, de la seva pre-Renaixença (Aribau), de la Renaixença (Verdaguer) i de la seva permanència evolutiva (Carnè-Riba). Féu una interessant al·lusió a les tendències acadèmiques dels més joves i a les aportacions dels mal anomenats «avantguardistes», els quals, en llur culte del meravellós, continuen en poesia una tradició mil·lenària. Recolzà tot seguit aquest parer amb la recitació de sorprenents textos poemàtics

d'autors grecs tot recordant el paral·lel establert per Tomàs Garcés entre les *Metamorfosis* d'Ovidi i els poemes en prosa del llibre *Gertrudis*.

Damunt un esbós biogràfic de Llull s'estengué després en llargues i oportunes consideracions sobre la permanència temperamental d'un tipus ràcic característic de l'home català, representat per la posició dual —lírica i racionalista— enfront dels problemes terrenals. Uns textos de Ramon Llull, molt ben triats, llegits amb un fervor que traeix l'adhesió personal a la figura històrica «del nostre primer poeta nacional» serviren de colofó a la conferència.

[*La Publicitat*, 12-IV-1934. Resum de la conferència donada al Lyceum Club]

2.

La conferència de J. V. Foix al Lyceum Club serví per a donar a conèixer al públic femení habitual d'aquella entitat no solament la importància cabdal de la figura de Ramon Llull —que J. V. Foix considera justament el primer poeta català— sinó per a establir l'esquema de la nostra història literària en el ritme de la seva naixença i decadència, de la seva pre-Renaixença (el conferenciant considera Aribau un pre-renaixentista), de la seva Renaixença assenyalada, evolutivament, per tres noms líders: Verdaguer, Carner i Riba.

Damunt un esquema molt simple de la vida de Llull, establí la personalitat de l'autor del *Llibre d'Amic e Amat*, considerada pel conferenciant, dins la relativitat del concepte raça, com un dels representants més purs del català tipus, en el qual es produeix aquella dualitat «averroista» del lirisme més despul·lat compensat per un racionalisme equilibrat. La pugna entre el lirisme i la raó és, per a J. V. Foix, constant entre les

personalitats característiques de la nostra terra. Per al confeccionant, aquesta posició assenyala una de les virtuts típiques del català genèric.

L'autor de *Gertrudis* i de *KRTU*, que havia estat presentat, amb paraules escaients, per la senyoreta Carratalà, acabà amb la lectura d'uns textos lul·lians i fou aplaudit amb fervor.

[*La Veu de Catalunya*, 12-IV-1934]

UNA COMMEMORACIÓ DURABLE

La commemoració del setè centenari de la naixença de Ramon Llull ha tingut, darrerament, noves manifestacions. En poc temps han aparegut tres fascicles extraordinaris dedicats íntegrament a Llull, corresponents a tres publicacions catalanes de prou anomenada: *La Paraula Cristiana*, *Estudis Franciscans* i *La Nostra Terra*. Les dues primeres són datades a Barcelona, lloc de llur aparició normal, i la darrera a Palma de Mallorca. L'extraordinari d'*Estudis Franciscans*, sobretot, és digne de la Commemoració dins la irregularitat inevitable en allò que afecta l'interès dels articles amb què es presenten comunament aquests reculls. Tot amb tot, alguns dels articles apareguts en aquests extraordinaris lul·lians mereixen ésser retinguts pels que segueixen el procés de reincorporació a l'actualitat de la magna figura de Llull.

Aquests tres extraordinaris, donada la data insegura de la naixença del nostre primer líric, arriben just, però a temps. Les aportacions als actes del centenari són ben oportunes. (Puix que aquests actes, malgrat de certes aparences, han estat migrats.)

Han estat migrats; malgrat de l'esforç d'alguns lul·lians meritíssims; malgrat dels articles apareguts dins la premsa ca-

talana. Malgrat de cursets i conferències. Amb tot i els interessants fascicles a què hem alludit abans. I després de valorar l'aportació, en llibres, d'algunes cases editorials. Han estat uns actes migrats. Catalunya, a l'hora precisa del seu redreçament cultural, resta, a les acaballes del 1934, en dèficit davant Ramon Llull.

Goso dir que Catalunya, autònoma, s'ha portat «miserablement» amb Llull en ocasió d'aquest centenari. Per tal com no era el sisè ni el vuitè, ans el setè, això és, corresponia al 1933 o al 1934, data única en la història de la renaixença catalana.

No és pas que lamenti l'absència (jo l'he demanat) d'un monument —el millor és el de les *Obres de Ramon Llull*, en curs de publicació a Palma de Mallorca, a cura de Salvador Galmés— ni la presència de cap autoritat en una revetlla literària, pedant i inútil. Ans la incorporació total de Catalunya, a l'hora de la seva «naixença», a l'esperit de Llull, delerós de coneixença, de veritat i d'universalitat.

He escrit —i dit en diverses conferències de propaganda lul·liana— que, al meu entendre, Llull representava globalment totes les característiques del català. Sublimades: poeta i apòstol, particularista (l'adopció de la llengua vulgar) i universalista, intel·lectualista i realista, artista i metafísic. Per damunt de tot, *foll de passió d'unitat*, antiseparatista, integrador, catòlic.

Qualitats i defectes dels catalans són qualitats i defectes que descobrireu en Llull. Qualitats i defectes en Llull, gegantins i generosos, són en cada catalanet d'avui minsos i mesquins. Els que en molts catalans d'avui són negatius, en Llull eren positius. En ell prevalien, gairebé sempre, les qualitats més específicament terrals. I els defectes més característicament nacionals. Res no censurem d'un català d'avui que no

poguéssim censurar, al ras de la mesura comuna, en Llull. Però en ell cap mesura no és pròpia, perquè ens mesura tots: els del segle XIII i els del segle XX.

Ramon Llull, generalment furiós d'unitat i de síntesi, és, genialment, el Català.

Si Catalunya no hagués confós, d'anys ha, la politiqueta amb la política (Catalunya falla per no tenir una política, per no ésser el Catalanisme una *política*, per ésser, la «política»), hauria aprofitat el Centenari de Llull per elevar-nos tots, amb defectes i qualitats, a Llull. Per engrandir els nostres defectes i les nostres qualitats a l'escola lul·liana. Per ésser folls de franca follia amb Llull amb les enceses de les seves impulsions líriques i polítiques. (Tot l'apostolat de Llull és una política unitària, constructiva, persuasiva —democràtica—, antibèlica.)

Només l'esforç d'algunes empreses editorials ha permès que la commemoració del setè centenari de la naixença de Ramon Llull fos, al cap de dos anys, durable.

Bé puc fer vots perquè esdevingui permanent.

[*La Publicitat*, 30-XI-1934]

LLULL, CAMPIÓ UNIVERSAL DE LA UNITAT

És sempre més agradable la coincidència que la dissensió. En les diverses conferències i en quasi tots els articles donades i escrits en ocasió del setè centenari de la naixença de Llull hom ha insistit, potser com a lema únic, a remarcar les dues «inspiracions» bàsiques de la vida d'apostolat del gran mediterrani: la passió de coneixença i la passió d'unitat. En l'estudi que el doctor J. H. Probst dedica, sota el títol que emprem avui, a Llull, en el fascicle de més de cinc-cents pàgines *Miscel·lània Lul·liana*, que acaba d'editar *Estudis Franciscans*, aques-

tes dues passions són efectivament reconegudes com les dues deus que van nodrir el pensament, l'obra i l'acció del nostre filòsof.

El Dr. Probst examina, diu ell, Ramon Llull, no ja com a filòsof català i franciscà, això és, com a una valor local i confessional, ans com a pensador i escriptor d'abast universal, «fill espiritual de la tradició única». Això explica, segons Probst, el lloc privilegiat que va ocupar Llull en la civilització de l'Edat Mitjana.

Hi ha una error evident propagada adés i ara desfavorable a l'anomenada de Llull: aquella per la qual és presentat com un ocultista, un fervorós de l'alquímia, un excèntric, un delerós de l'estrany i del rar, un —permeteu la dita— «surrealista», segons la versió parisenca del mot, del segle tretzè. Però —i Probst ho recorda, puix que els veritables lul·lians ho han confirmat— hi ha autors anònims que s'han protegit amb el nom de Llull, que han estafet la figura del primer escriptor en llengua catalana, tot exagerant la interpretació que alguns doctes indoctes contemporanis donaven a la seva doctrina, a les seves recerques i al seu apostolat. Hi ha un pseudo-Llull, com hi ha sempre un «pseudo» creat per la ignorància del nombre, que amb el temps esdevé un «anti». Simultàniament a Llull va aparèixer, desfigurant el seu pensament, el pseudo-Llull. Al capdavant, l'anti-Llull. Com el pseudo-Goethe és l'anti-Goethe. El Llull veritable, pare de la llengua, de la poesia i de la filosofia autòctones, va ésser —com recorda Probst— un escolàstic independent, poeta tendencialment místic original, precursor dels missioners, vulgaritzador del saber en llengua romana, campió de la unitat en tots els plans, el polític de la universalitat.

A parer meu, i ho he dit i escrit sovint, Llull va ésser un polític i un precursor: tot allò que nosaltres considerem com

a motivacions propulsores del moviment català modern, Llull ho va representar al segle tretzè: política de l'Universal, Realisme, filosofia de la Unitat.

«Llull subordina el Temporal a l'Espiritual». Llull és la negació de Richelieu. Entre el Temporal —«poders militar, judicial, administratiu» (l'Estat, la Nació d'avui) i l'Espiritual, Llull estableix un pacte. («És, a la manera catalana i franciscana, pactista».) L'Espiritual —remarca l'autor esmentat— es basa damunt la coneixença integral. La ciència en Llull és universal en la divergència amb l'empirisme modern: «La missió de Llull va ésser —és— una missió universal: predicació de la Unitat a Occident...».

«El lul·lisme —diu Probst— procedeix de Principis que depassen dellà els temps i les contradiccions, per tal com no explica el Superior per l'Inferior, sinó aquest darrer pel Superior. La tècnica de Llull, com el més profund de la seva obra, és del tot conforme a l'ensenyament dels grans pensadors, pertanyents a tots els segles i a totes les nacions, els qui van arribar sempre al fons metafísic principal dels matisos regionals, sense preocupar-se si eren aris o semítics, per bé que il·lustrin llurs concepcions i els serveixen». Aquest —diu, encara— és el senyal de la Universalitat i de la Veritat, que distingeix els homes superiors dels filòsofs i dels escriptors menors.

Llull va ésser el més original dels seus contemporanis, i potser el més original dels catalans de tots els temps. Al segle tretzè defensava genialment, i en català, entre d'altres, els mateixos principis que, proporcions guardades, i amb interessada oratòria, propaga, voltat de comoditats, d'esnobs i de provincians, Keyserling. És desagradable observar que molts de conciutadans que aplaudeixen, bocabadats, aquest comte, ignoren Llull.